

**Департамент культури та туризму
Київської обласної державної адміністрації
КЗ КОР «Білоцерківський краєзнавчий музей»**

**Методичні рекомендації
щодо проведення екскурсій дітям
з особливими потребами**

Біла Церква
2022

Методичні рекомендації. Щодо проведення екскурсій дітям з особливими потребами. Біла Церква, 2022. – 12 с.

Рецензiати:

Дiденко Л.М. – кандидат iсторичних наук, Заслужений працiвник культури України, директор Бiлоцеркiвського краєзнавчого музею

Петренко В.В. – заступник директора з наукової роботи Бiлоцеркiвського краєзнавчого музею

Укладачi:

Поплавська С.П. – завідувач науково-методичним вiддiлом Бiлоцеркiвського краєзнавчого музею

Комп'ютерна верстка:

Поплавська С.П. – завідувач науково-методичним вiддiлом Бiлоцеркiвського краєзнавчого музею

Друкується за рiшенням науково-методичної ради
Протокол № 1 вiд 11.01.2022 р.
Бiлоцеркiвського краєзнавчого музею

ЗМІСТ

I.	Вступ.	5
II.	Що має знати екскурсовод при проведенні екскурсій дітям з особливими потребами.	5
III.	Маршрут та текст екскурсії з огляду на особливості дітей.	6
IV.	Особливості проведення екскурсії для дітей з особливими потребами.	7

I. Вступ

Музей – це скарбничка надбань нашого народу, таїна яка притягує до себе, це місток між минулим та сучасним. Двері музею гостинно відкриті для всіх бажаючих. Серед відвідувачів часті гості – це люди які цікавляться історією краю, учні, студенти, дітлахи дитячих садочків. Нерідко музей приймає заявки на проведення екскурсій для дітей з особливими потребами. Слід пам'ятати, що кожна дитина має рівні права на повноцінне життя, а особлива дитина – це не вирок, і ми маємо добре розуміти що для особливих діток мають бути створені особливі умови в музеї.

II. Що має знати екскурсовод при проведенні екскурсій дітям з особливими потребами

Екскурсовод часто хоче бачити у своїх залах «ідеального відвідувача», і у соціологічних опитуваннях музей апелює «переважно до людини, яка пізнає, яка покликана сюди, щоб дізнатися, зрозуміти і запам'ятати». Діти з особливими потребами мають проблеми пов'язані з пізнавальною діяльністю і екскурсовод має пам'ятати і бути готовим до цього.

Тому, перше і найголовніше, що повинні засвоїти музейні співробітники перед зустріччю з дітьми з особливими потребами, які мають інтелектуальні порушення, що яка б не була причина розумової відсталості дитини, яка б тяжка не була хвороба її нервової системи, поряд з розладом відбувається також і розвиток.

Одним із головних критеріїв майстерності екскурсовода є адресність екскурсії, диференційований підхід. Працюючи з дітьми з особливими потребами потрібно уважніше вивчити склад групи. Краще заздалегідь зв'язатися з учителем (керівником групи) та уточнити: які особливості розвитку дітей? якої складності матеріал можуть засвоїти? – Оскільки в різних закладах навчаються діти з різним ступенем виразності інтелектуального дефекту.

Серед дітей з особливими потребами часто зустрічаються:

1. Гіперактивні діти.

Для таких дітей екскурсію слід проводити більш динамічно.

2. Діти з емоційно-вольовими порушеннями (у таких дітей, як правило, немає сил на прояв емоцій, вони відрізняються емоційною нестійкістю).

Під час роботи з такими дітьми розповідь екскурсовода має бути емоційною; активні ігрові прийоми краще не використовувати, тому що діти можуть впасти у стан ейфорії, з якого їх буде важко вивести. Можна задіяти інтерактивний фрагмент (тривалість 2–3 хвилини) лише наприкінці програми.

3. Діти, що живуть у дитячих будинках.

Вони, як правило, відрізняються девіантною поведінкою (проявляють байдужість, агресію, зневагу, але це маска, яка використовується ними в захисних цілях). Вони мають своє особливе сприйняття навколишнього світу.

Для них важливо відчувати, що на них чекали в музеї. Проводяючи дітей потрібно сказати, що Ви їх обов'язково будете чекати знову.

4. Діти з аутистичним спектром порушень.

У таких дітей порушено комунікативну функцію, соціальну взаємодію, у них особливе сприйняття та уява. Образне мислення у них розвинене краще, ніж логічне.

Для таких дітей під час екскурсії необхідно детальніше передавати словами відчуття, почуття.

III. Маршрут та текст екскурсії з огляду на особливості дітей

Продумайте заздалегідь, як Ви можете скласти маршрут екскурсії та текст з огляду на особливості дітей. Краще пройти екскурсійним маршрутом заздалегідь і вибрати кілька ключових (найяскравіших, видовищних) експонатів. Добре використовувати предмети, які грають велику роль життя людини. Усі вибрані предмети мають бути пов'язані з реальним життям дитини.

Зазвичай, приїжджаючи в музей, вчителі просять проводити екскурсію для їх вихованців так само, як для учнів початкових класів загальноосвітньої школи. Такий підхід не завжди добрий, тому що обсяг інформації, яку екскурсоводи надають учням

молодших класів більший, ніж той, який можуть засвоїти діти з особливими потребами.

Діти з особливими потребами, як правило, некомфортно почуваються в новому місці і швидко втомлюються. Тому для першого відвідування музею може бути достатньо 20–30 хвилин. Екскурсовод має розрахувати час проведення екскурсії. Бажано спочатку скласти програму, включивши до неї різні форми.

Наприклад, спочатку можна провести для дітей невелику екскурсію (15 хв.), а потім провести майстер-клас з цієї теми, або запропонувати дітям помалювати, виконати будь-які творчі завдання. Надалі тривалість екскурсії може бути збільшена до 45 хвилин.

IV. Особливості проведення екскурсії для дітей з особливими потребами

При зустрічі з дітьми з особливими потребами спершу поговоріть з учителем і уточніть, у чому полягають особливості дітей. Запропонуйте вчителю бути Вашим консультантом із правом вносити свої корективи під час екскурсії. Якщо у вчителя є фотоапарат, то заздалегідь домовтеся, що Ви надасте час на те, щоб сфотографувати кожную дитину з музейним предметом. Діти з о.п. відрізняються маленьким об'ємом пам'яті, тому фотографії допоможуть їм надалі згадати освоєний на екскурсії матеріал.

При знайомстві з групою слід починати з себе. Як правило, діти з особливими потребами навчаються в невеликих за чисельністю класах, тому Вам не важко запам'ятати всіх екскурсантів за іменами. Ваше ім'я та по батькові діти, швидше за все, не зможуть запам'ятати, так що, якщо знадобиться, нагадайте його під час екскурсії. Можна зробити бейджі з іменами для дітей та для себе, щоб вам легше було спілкуватися.

Основна особливість дітей із особливими потребами полягає у недостатній пізнавальній активності. Тому для таких діток важливо створити психологічний комфорт у музеї. Будьте дружні, щоб діти відчули, що на них чекали в музеї. Особливі діти тонко відчувають фальш у людях, тому постарайтеся бути щирим. Спокійна психологічна обстановка сприятиме прояву інтересу

дітей до нового матеріалу.

Краще розпочати екскурсію з огляду будівлі на вулиці, щоб діти змогли розглянути її з усіх боків, потім запросити їх усередину.

В експозиційному залі розставте групу так, щоб дітям було зручно розглядати музейні предмети та спілкуватися з Вами. Діти з особливими потребами адаптуються до нової обстановки по-різному: хтось може бути зайве веселий, а хтось, навпаки, похмурий і мовчазний. Тому не варто багато уваги приділяти їх емоціям, а тим більше відносити на свій рахунок негативний настрій деяких екскурсантів. Наприклад, діти, які живуть у дитячих будинках, часто з захисною метою ховають своє обличчя під маскою байдужості. Якщо хтось із дітей відходить на задній план і проявляє пасивність, не змушуйте їх брати участь у програмі. Така поведінка зовсім не означає, що, знаходячись на шанобливій відстані, юний екскурсант не виявлятиме інтересу до нової інформації.

У ході екскурсії для дітей з особливими потребами дуже важливо продумати логічні зв'язки. При цьому логічні зв'язки потрібно побудувати не лише між експонатами, які Ви демонструєте, а й між експонатами та сучасним світом. Те, що здається природним навіть для дошкільнят, може бути незрозумілим дитині з особливими потребами. Такі діти мають проблеми з уявленням. Наприклад, вони можуть не побачити зв'язку між сонцем та лампою. Тому потрібно наголосити на тому, що обидва предмети дають світло.

Краще розпочати екскурсію з того, що дітям достеменно відомо. Наприклад, якщо Ви розповідатимете про чумацького воза, запитайте, яким чином вони добиралися до музею. Якщо розповідь піде про самовар чи жарову праску уточніть, як їхні батьки чи вихователі готують їм чай, як прасують одяг. Тобто потрібно побудувати екскурсію за схемою: «Зараз ми робимо так, а ось колись, у давнину, у минулому...». Намагайтеся у своєму тексті уникати хронологічних дат. Деякі діти з особливими потребами не володіють тимчасовими категоріями: минуле, сучасне, майбутнє. У таких випадках потрібно розглянути експонат так, щоб дитині сьогодні стало цікаво познайомитись із

старовинним предметом. Наприклад, розіграти ситуацію: «Якби у тебе зараз у будинку не виявилось жодного чайника, але ти знайшов би самовар, як би ти ним став користуватися?».

Однією з особливостей дітей з особливими потребами є те, що вони погано вловлюють різницю між схожими предметами, наприклад, між компасом і годинником. Тому не варто окремо розповідати про схожі експонати зовні. Якщо в експозиції представлені ліхтарі різного виду: олійний, гасовий, газовий. Варто всі ці експонати об'єднати у групу «ліхтарі, які використали у минулому».

Не варто розглядати експозиційні комплекси. Оскільки особливість зорового сприйняття дітей із особливими потребами у тому, що вони охоплюють поглядом набагато менше предметів, ніж звичайні люди.

У практиці краще використовувати метод співвідношення показу з розповіддю. Щоб екскурсанти засвоїли нову інформацію, потрібно розглянути предмет із різних боків.

Пояснити його назву, визначити матеріал, з якого цей предмет виготовлено бажано використовувати предмети з інтерактивного фонду музею, які дозволяється торкатися руками, тобто задіяти додаткові аналізатори.

Можна нагадати дітям відомі казки, у яких зустрічається така сама річ. Наприклад піч, у якій бабуся спекла колобок, чи колиска, в якій гойдали Івасика-Телесика. Дуже добре і комфортно діти починають почуватися, коли використовуються музичні твори, що стосуються теми вашої екскурсії.

Отже, як і для звичайних дітей, важливо постаратися задіяти в екскурсії всі органи чуття дитини з особливими потребами.

Однією з найважчих завдань для екскурсовода під час роботи з дітьми з особливими потребами є спрощення тексту екскурсії. Завчені напам'ять фрази потрібно побудувати таким чином, щоб було зрозуміло кожне слово. Пропозиції мають бути короткі, чіткі, нешвидкі. Не перевантажуйте текст цифрами, датами, прізвищами. Образні висловлювання мають бути завжди доречними.

Дуже добре якщо Ви ведете екскурсію яскраво, емоційно. Але варто пам'ятати, що у дітей з особливими потребами часто є

емоційна нестійкість, тому не намагайтеся «витягнути» емоції з дітей. Наприклад, якщо звичайним дітям зрозуміло, чому містяни раділи та аплодували першим електричним ліхтарям, то для дітей з особливими потребами цей факт не зрозумілий. І коли попросите звичайних дітей поаплодувати сучасним ліхтарям вони це зроблять із задоволенням, а особливі діти можуть не виконати цієї дії. Тому, якщо діти з особливими потребами проявили під час екскурсії себе по-особливому, не виконали будь-яке Ваше прохання, не варто надавати цьому великого значення, варто продовжувати вести екскурсію також дружелюбно та зацікавлено. У такому разі Ви покажете дітям, що приймаєте їх такими, якими вони є.

Вдало побудувати екскурсію для будь-якої групи можна, тільки постійно підтримуючи контакт з аудиторією і використовуючи метод питання-відповіді. Працюючи з особливими дітьми, екскурсовод не має допускати розгорнутих монологів зі свого боку. Вся програма має бути побудована на запитаннях та відповідях. При цьому те саме питання екскурсовод може адресувати кожній дитині по черзі. В даному випадку для засвоєння матеріалу важливо, щоб кожна дитина промовила основні поняття вголос. Розмовляючи з Вами, дитина розвиває свою мову та мислення. Не соромтеся, якщо в ході екскурсії Вам доведеться кілька разів проговорити один і той самий матеріал.

Якщо дитина не може відповісти на якесь Ваше запитання, то задайте уточнююче питання, або поставте дитину в ситуацію вибору. Наприклад, Ви запитали: «Чому вдень на вулиці світло?» Дитина неспроможна відповісти. Тоді уточніть: «Що вдень світить: ліхтарі чи сонце?»

Створюйте ситуації успіху та заохочення. Якщо дитина змогла правильно відповісти на Ваше запитання похваліть її, дитині буде приємно, а в решти дітей з'явиться стимул теж відповідати, підвищиться інтерес, а отже, і пізнавальна активність.

Через швидку стомлюваність під час екскурсії важливо постійно перемикаати увагу дітей.

Необхідно пам'ятати, що під час роботи з дітьми з особливими потребами екскурсовод повинен спробувати активізувати такі пізнавальні процеси, як: мова (відповідати на

запитання), пам'ять (наприклад, згадувати попереднє відвідування музею), мислення (операції логічного перенесення, класифікація, узагальнення), сприйняття, уяву (залучення до гри), увага, відчуття (Тактильне сприйняття, коли діти пізнають властивості предметів через органи почуттів).

Наприкінці програми підсумуйте. Подякуйте дітям, скажіть, що Вам було з ними дуже цікаво працювати (навіть, якщо Вам не було цікаво). Таким чином Ви створите основу для майбутньої зустрічі. Якщо Ваша екскурсія має циклічний характер, то зацікавте дітей темою наступного заняття.

Для кращого засвоєння нових знань можна порекомендувати вчителю повторити матеріал на заняттях, а також завести музейні щоденники для дітей, куди вони зможуть вставляти аркуші з виконаними в музеї завданнями та фотографії.

Сподіваємося, що зустріч із особливими дітьми відкриє у Вас самих щось нове, особливе, зробить Вас по-справжньому добрим та милосердним!

Використані джерела та література.

Матвєєва М.П., Синьов В.М., Хохліна О.П. Психологія розумово відсталої дитини. Вид-во: Знання. Київ, 2008. 359

Рубинштейн С.Я. Психология умственно отсталого школьника «Дефектология». 3-е изд., перераб. и доп. Москва. Просвещение, 1986. 192 с.

Кіра Степанович. С особенними посетителями нужно работать с душой. Режим доступу: <https://www.culturepartnership.eu/article/kira-stepanovich?fbclid>

КЗ КОР "Білоцерківський краєзнавчий музей»
Адреса:
09117, Київська обл., м. Біла Церква, площа Соборна, 4
тел./факс (04563) 5-31-82, тел. (04563) 5-55-52.

Сайт: <http://bkm.in.ua>
Email: bts-museum@ukr.net